

اوضاع تاریخی ایران

در قرن هفتم

کارت ۱

درس ۱

پرسش‌ها:

- ۱- کدام یک از عوامل سیاسی و اجتماعی زمینه‌های تغییر سبک از **خراسانی** به **عراقی** را به وجود آورد؟
- ۲- سبک عراقی از اوایل قرن تا اوایل قرن به مدت سال **سبک غالب** متون ادب فارسی بود.
- ۳- مغولان چه آسیب‌های اقتصادی، سیاسی و فرهنگی بر ایران وارد آوردند؟
- ۴- سه تن از بزرگان عرفان و ادب را که در حمله مغول کشته شدند، نام ببرید.
- ۵- ابیات ذیل از مداح جلال‌الدین منکبرنی است. وی در سال ۶۳۵ در به دست مغولان کشته شد.

«کس نیست که تا بر وطن خود گرید

بر حال تباه مردم بد گرید

دی بر سر مرده‌ای دو صد شیون بود

امروز یکی نیست که بر صد گرید»

اوضاع تاریخی ایران در قرن هفتم

کارت ۱
درس ۱

پاسخها:

- ۱- روی کار آمدن حکومت‌های غزنوی و سلجوقی و تغییر مرکز ادبی و سیاسی از خراسان به عراق عجم
- ۲- هفتم - دهم - ۳۰۰ سال
- ۳- مغولان به نظام اقتصادی، کشاورزی و فرهنگی ایران آسیب‌های عمده‌ای رساندند. خراسان که کانون فرهنگی ایران بود، ویران شد. بسیاری از مدارس که مهد علم و فرهنگ بودند، همه از بین رفتند.
- ۴- نجم‌الدین کبری - فریدالدین عطار نیشابوری -
کمال‌الدین اسماعیل
- ۵- کمال‌الدین اسماعیل - اصفهان

اوضاع ادبی ایران در
قرن هفتم

کارت ۲
درس ۱

پرسش‌ها:

- ۱- چرا پس از حمله مغول دوست‌داران فرهنگ و اخلاق به تصوف پناه بردند؟
- ۲- ادبیاتی که پس از حمله مغول، دوست‌داران فرهنگ و اخلاق به آن پناه بردند، به چه مسائلی تکیه داشت؟
- ۳- در پی چه اتفاقی در اواخر دوره مغول، زبان رسمی و رایج عربی و نگارش به آن از رواج افتاد؟
- ۴- چرا «سبک عراقی» به این نام، نامیده شد؟
- ۵- شاعران و نویسندگان این دوره غالباً از اهالی کدام شهرها بودند؟
- ۶- چرا وضعیت زبان و ادبیات فارسی در این دوره رو به سستی و نابه‌سامانی نهاد؟

اوضاع ادبی ایران در قرن هفتم

کارت ۲
درس ۱

پاسخها:

- ۱- برای رسیدن به آرامش
- ۲- عواطف انسانی، ترویج روحیه تسامح و تساهل، خدمت به خلق، آزادی و اعتقاد به بی‌ثباتی دنیا.
- ۳- در اواخر دوره مغول بساط حکومت آخرین خلیفه عباسی (المستعصم بالله) برچیده شد و با توجه به پایان یافتن خلافت، زبان رسمی و رایج عربی از رواج افتاد و زبان فارسی رونق بیشتری گرفت.
- ۴- دلیل نامیدن سبک این دوره با نام «عراقی» این است که بعد از مغول کانون‌های فرهنگی از خراسان به **عراق** عجم منتقل شد.
- ۵- شاعران و نویسندگان بزرگ این دوره غالباً **عراق** کنونی و شهرهای **عراق عجم** (اصفهان، همدان، ری، اراک) بودند.
- ۶- زیرا بسیاری از دانشمندان و ادیبان کشته و یا متواری شدند و دیگر از دربارهای ادب‌دوست و خاندان‌های فرهنگ‌پرور خبری نبود.

شعر و نثر در قرن هفتم

کارت ۳

درس ۱

پرسش‌ها:

- ۱- کدام عامل در قرن هفتم موجب رشد زبان و ادبیات فارسی و اعتبار ادیبان و دانشمندان در این عصر شد؟
- ۲- شعر این عصر و و برخوردار از معانی عمیق و آسمانی است.
- ۳- وضعیت قالب‌های شعری زیر در سبک عراقی چگونه بود؟
قصیده / غزل / مثنوی
- ۴- یک حماسهٔ عرفانی در این دوره نام ببرید.
- ۵- نثر در این دوره به **دو جریان** گرایش پیدا کرد؛ نام ببرید.
- ۶- **طبقات ناصری** و نمونه‌هایی برای جریان ساده‌نویسی در این دوره هستند.
- ۷- پیچیده‌نویسی در این دوره عمدتاً در چه نوع آثاری دیده می‌شود؟ دو اثر نام ببرید.

شعر و نثر در قرن هفتم

کارت ۳

درس ۱

پاسخ‌ها:

۱- با انتقال قدرت از خراسان به مرکز ایران، زبان و ادبیات فارسی در ناحیهٔ عراق عجم گسترش یافت و در حوزه‌های ری، فارس، همدان و اطراف آن‌ها آثار ارزشمندی پدید آمد.

۲- نرم - دل‌نشین - انسانی

۳- «قصیده» که پیش از این در خدمت ستایش فرمان‌روایان بود، کم‌رنگ شد.

«غزل» که زبان دل و عشق بود گسترش یافت.

قالب «مثنوی» نیز میدان فراخی برای ظهور عاطفه، اخلاق و عرفان پدید آورد.

۴- مثنوی مولوی

۵- ساده‌نویسی - پیچیده‌نویسی

۶- مرصادالعباد

۷- تاریخ حاکمان وقت - تاریخ وصاف و تاریخ

جهان‌گشای جوینی

شاعران و نویسندگان

قرن هفتم

کارت ۴

درس ۱

پرسش‌ها:

- ۱- جلال‌الدین مولوی از شاخص‌ترین شاعران عارف، در دو محور و آثار جاودانه‌ای پدید آورد.
- ۲- سعدی، گلستان را به نثر و بوستان را در غالب پدید آورد. دو اثر ارزشمندی که به ما درس و را می‌آموزد.
- ۳- موضوع مثنوی «عشاق‌نامه» از عراقی چیست؟
- ۴- موضوع کدام کتاب عراقی سیر و سلوک عارفانه در قالب نظم و نثر است؟
- ۵- نجم دایه کتاب «مرصادالعباد من المبدأ الی المعاد» را در نوشت.
- ۶- عطاملک جوینی اطلاعاتش درباره مغولان را در کتاب گرد آورد.
- ۷- موضوع کتاب تاریخ جهان‌گشا چیست و نوع نثر آن چگونه است؟
- ۸- خواجه رشیدالدین فضل‌الله همدانی وزیر مقتدر و است.
- ۹- نویسنده کتاب «جامع‌التواریخ» است. این کتاب به نثری و نوشته شده است.
- ۱۰- نام و موضوع کتاب «شمس قیس رازی» چیست؟

شاعران و نویسندگان قرن هفتم

کارت ۴
درس ۱

پاسخ‌ها:

- ۱- اندیشه و احساس
- ۲- مسجع - مثنوی - اخلاق - حکمت
- ۳- فخرالدین عراقی در هر فصل از مثنوی «عشاق‌نامه»، به یکی از مباحث عرفانی پرداخته و سخن خود را با تمثیل و حکایت به پایان رسانده است.
- ۴- لمعات
- ۵- در بیان سلوک دین و تربیت نفس انسانی
- ۶- تاریخ جهان‌گشا
- ۷- در شرح ظهور چنگیزخان، احوال و فتوحات او، تاریخ خوارزمشاهیان، فتح قلعه‌های اسماعیلیه و حکومت جانشینان حسن صباح / مصنوع و دشوار
- ۸- غازان‌خان - اولجایتو
- ۹- خواجه رشیدالدین فضل‌الله همدانی / پخته و عالمانه
- ۱۰- اثر معروف شمس قیس رازی «المعجم فی معاییر اشعار العجم» در علم عروض، قافیه، بدیع و نقد شعر است.

اوضاع تاریخی ایران در قرن هشتم

کارت ۵
درس ۱

پرسش‌ها:

- ۱- چه عاملی باعث شد در قرن هشتم فرصتی پدید آید تا صاحبان مذهب‌های مختلف، عقاید خود را ابراز کنند؟
- ۲- قلمرو بالندگی گویندگان زبان و فرهنگ در قرن هشتم چه مناطقی را شامل می‌شد؟
- ۳- مرکز ادبی این عصر، کدام شهر بود؟
- ۴- کدام عامل در قرن هشتم، قصیده‌سرایی را از رونق انداخت؟
- ۵- زبان شعر در قرن هشتم چگونه بود؟

اوضاع تاریخی ایران در قرن هشتم

کارت ۵
درس ۱

پاسخها:

- ۱- بی‌اعتقادی برخی از ایلخانان مغول و بی‌تعصبی برخی دیگر نسبت به مذاهب رایج
- ۲- شبه قاره هند تا آسیای صغیر
- ۳- مناطقی مثل مرکز ایران (عراق عجم) و به‌ویژه شهر شیراز
- ۴- از بین رفتن دربارهای ادب‌دوست ایرانی تبار
- ۵- زبان شعر جز در سروده‌های شاعران شاخص مانند خواجه و حافظ به سستی گرایید.

شاعران و نویسندگان

قرن هشتم

کارت ۶

درس ۱

پرسش‌ها:

- ۱- خواجهی کرمانی در بیت زیر از کدام دو شاعر نام می‌برد؟
«استاد سخن است نزد همه کس، اما / دارد سخن
..... طرز غزل خواجه»
- ۲- خواجهی کرمانی چند مثنوی به پیروی از
سروده است.
- ۳- **ابن‌یمین** شاعر عصر قدرت شاعری خود را
..... آشکار کرده است.
- ۴- در شعر ابن‌یمین چه مسائلی مورد تأکید قرار گرفته
است؟
- ۵- حافظ چگونه غزل فارسی را به کمال رسانید و لحن
سخن او چگونه است؟
- ۶- **سلمان ساوجی** در غزل توجه خاصی به و
داشته و دارای قصایدی نیز در سبک است.
- ۷- موضوع منظومهٔ تمثیلی «**موش و گربه**» عبید زاکانی
چیست؟
- ۸- آثار منشور عبید را نام ببرید.
- ۹- اثر مشهور **حمدالله مستوفی** چه نام دارد و موضوع آن
چیست؟

شاعران و نویسندگان قرن هشتم

کارت ۶
درس ۱

پاسخها:

- ۱- سعدی - حافظ
- ۲- پنج گنج نظامی
- ۳- سربداران - قطعات اخلاقی
- ۴- قناعت‌پیشگی و بی‌اعتباری دنیا
- ۵- حافظ، با **تلفیق عشق و عرفان**، غزل فارسی را به کمال رسانید. لحن او گزنده، طنزآمیز و سرشار از خیرخواهی و اصلاح‌طلبی است.
- ۶- سعدی - مولوی - عراقی
- ۷- عبید در منظومه «موش و گربه» ناهنجاری‌های اجتماعی را به‌خصوص در دو طبقه حاکمان و قاضیان به‌شیوه تمثیل بیان کرده است.
- ۸- **رساله دلگشا** - اخلاق‌الاشراف - صد پند
- ۹- **تاریخ گزیده** - این کتاب تاریخ پیامبران، خلفای چهارگانه، خلفای بنی‌عباس و تاریخ ایران را تا سال ۷۳۰ ه. ق دربر می‌گیرد.

اوضاع تاریخی ایران

در قرن نهم

کارت ۷

درس ۱

پرسش‌ها:

- ۱- پس از ویرانگری‌های مغول، ایران دست‌خوش حمله شد.
- ۲- تیموریان تقریباً از نیمهٔ دوم قرن تا اوایل قرن در ایران حکومت کردند.
- ۳- در عهد بازماندگان تیمور چه هنرهای گسترش یافت؟
- ۴- وضعیت تاریخ‌نویسی و ادبیات در عهد تیموریان چگونه بود؟
- ۵- پس از مرگ تیمور، شاهرخ کدام شهر را مرکز فرمان‌روایی خود قرار داد؟
- ۶- شاهرخ کدام دسته از هنرمندان را حمایت کرد؟
- ۷- در زمان، **بایسنقر میرزا**، هنرمندان آثاری چون و را به خط خوش نگاهشتند.

اوضاع تاریخی ایران در قرن نهم

کارت ۷
درس ۱

پاسخها:

۱- تیمور گورکانی

۲- هشتم - دهم

۳- مینیاتور - معماری - تذهیب

۴- تاریخ‌نویسی به همان اسلوب ساده رواج یافت و ادبیات رونق تازه گرفت هر چند این رونق بنیادی نبود و کتاب‌های تحقیقی این دوره، عمدتاً سطحی و ادبیات نیز تقلیدی و فاقد نوآوری است.

۵- هرات

۶- شاهرخ از هنرمندان خوش‌نویس، نقاش و شاعر حمایت نمود.

۷- قرآن کریم - شاهنامه فردوسی

شاعران و نویسندگان قرن نهم

کارت ۸
درس ۱

پرسش‌ها:

- ۱- جامی، بهارستان را به شیوه کدام اثر سعدی نوشت؟
- ۲- جامی در کدام اثرش، شیوه تذکرةالاولیای عطار را در بیان حقایق عرفانی و ذکر احوال عارفان پیش گرفت؟
- ۳- جامی، مثنوی‌هایی نیز به پیروی از نظامی سرود که یکی از آنها مثنوی است.
- ۴- ابیات زیر از کدام اثر جامی است؟
«گفت به مجنون صمنی در دمشق / کای شده مستغرق
دریای عشق / عشق چه و مرتبۀ عشق چیست؟ /
عاشق و معشوق در این پرده کیست؟»
- ۵- شاه نعمت‌الله ولی، سرسلسله صوفیان کدام فرقه است؟ دیوان او شامل چه مضامینی است؟
- ۶- دولت‌شاه سمرقندی «تذکرة دولت‌شاه» را به تشویق نوشت.
- ۷- موضوع، «تذکرة دولت‌شاه» چیست؟
- ۸- نویسنده «اخلاق جلالی» و موضوع این کتاب است.

شاعران و نویسندگان قرن نهم

کارت ۸

درس ۱

پاسخها:

۱- گلستان

۲- نفحات الانس

۳- تحفة الاحرار

۴- مثنوی تحفة الاحرار

۵- نعمت‌اللهی - عرفانی

۶- امیر علی شیر نوایی

۷- شرح احوال بیش از صد تن از شاعران ایرانی از آغاز

تا زمان مؤلف

۸- جلال‌الدین دوانی - اصول اخلاقی

درک وزن

کارت ۹

درس ۲

پرسش‌ها:

- ۱- با خوانش درست شعر، به درنگ و که بعد از هر دسته از هجاها وجود دارد، پی می‌بریم.
- ۲- به هر یک از خانه‌ها که برش آوایی ایجاد کرده‌اند، یا می‌گویند.
- ۳- وزن شعر حاصل چیست؟
- ۴- برای هر یک از واژه‌های زیر پایه‌های آوایی متناسب با آن بیابید.

- استراحت: مه‌پاره‌ای:

- ۵- مشخص کنید در کدام یک از موارد زیر پایه آوایی متناسب با واژه یا عبارت در مقابل آن ذکر نشده است. یک پایه آوایی متناسب با آن‌ها را بیابید.

گوشهٔ ابرو: کافر عشقی / تطاول: رهزن / باغبانا: جام مینا /
 آستین: منزلی / رطل: مرید / چشم‌دل: خوش‌ترین /
 راه عقل من: رطل گرانم / حادثه: آشوب / هلال:
 شکار / حقه‌باز: شاعرانه / کبک زیبا: غره مشو / میوه
 دل: رایت من.

درک وزن

کارت ۹

درس ۲

پاسخ‌ها:

۱- منظم - یکنواخت

۲- پایه - رکن عروضی

۳- وزن شعر در حقیقت حاصل چینش به سامان پایه‌های
آوایی یا ارکان عروضی است.

۴- سازمانی - ویرانگی

۵- تطاول ← تَ طَا وُل (سماور)

- رطل ← رطل (فهم)

- راه عقل من ← راه عقل من (زین اسب تو)

- حادثه ← حادث (فاتحه)

- کبک زیبا ← کبک زیبا (سیب سرخی)

تعیین مرز پایه‌های آوایی

کارت ۱۰

درس ۲

پرسش‌ها:

۱- مصراع‌های زیر را با دقت بخوانید و مشخص کنید **مرز پایه‌های آوایی** کدام یک به درستی مشخص نشده است.

آ) شود کوه آهن چو دریای آب

شود	کو	ه	آهن	چ	در	یا	ی	آب

ب) دست ما کوتاه و خرما بر نخیل

دست	ما	کو	تا	ه	خر	ما	بر	نخیل

پ) وصل خورشید به شب پرّه اعمی نرسد

وصل	خر	شید	به	شب	پر	ر	ی	آ	ع	م	ا	ن	ر	س	د

ت) به صورت تو نگاری نه دیدم و نه شنیدم

ب	ص	و	ر	ت	ت	ن	گ	ا	ر	ی	ن	د	ی	د	م	و	ن	ه	س	ن	ی	د	م

ث) جوانا سر از پند پیران متاب

جوانا	س	ر	از	پ	ن	د	پ	ی	ر	ا	ن	م	ت	ا	ب

تعیین مرز پایه‌های آوایی

کارت ۱۰

درس ۲

پاسخ‌ها:

۱- فقط پایه‌های آوایی مصراع «آ» درست آمده است.
شکل درست مرز پایه‌های آوایی سایر مصراع‌ها:

ب) دست ما کوتاه و خرما بر نخیل

دستِ ما کو	تاَهُ خُرما	بر نخیل

پ) وصل خورشید به شب پرّه اعمی نرسد

وصلِ خُرشی	د به شب پر	رِیِ اَعما	نَرسد

ت) به صورت تو نگاری نه دیدم و نه شنیدم

بِ صَورَتِ	تُ نِ گاری	نَ دیدمُ	نَ شنیدم

ث) جوانا سر از پند پیران متاب

جوانا	سَرز پن	دِ پی ران	مَ تاب